

Є. В. Зотова,
аспірант, кафедра економіки, обліку і аудиту, Європейський університет, м. Київ

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ АР КРИМ

E. Zotova,
Post-graduate student of the Department of Economics, Accounting and Auditing,
European University, Kyiv

AVALUATION OF THE ENTERPRISES TOURISM-RECREATION ACTIVITY OF THE AUTONOMY REPUBLIC OF CRIMEA

У статті здійснено оцінку результатів фінансово-господарської діяльності туристично-рекреаційних підприємств АР Крим та розроблено рекомендації щодо подальшого їх розвитку у контексті покращання фінансового стану.

The article deals with the detailed analysis of the financial and economic activities of tourism and recreational enterprises in the Autonomy Republic of Crimea and developed recommendations for further development in the context of improving financial condition.

Ключові слова: туристично-рекреаційні підприємства, фінансовий стан, санаторій, фінансові результати, рекреаційний комплекс, конкурентоспроможність.

Key words: enterprises of tourism and recreation, financial condition, health resort, income, recreation complex, competitiveness.

Туристично-рекреаційні підприємства належать до тих, що надають особливий вид послуг та спрямовані на задоволення потреб у санаторно-курортному лікуванні, оздоровленні, реабілітації та відпочинку громадян України, ближнього і далекого зарубіжжя, а також на створення конкурентоспроможного туристського та рекреаційного продукту на основі раціонального та ефективного використання природних, виробничо-економічних та соціально-культурних ресурсів регіону.

Завдяки різноманітним та унікальним рекреаційним ресурсам, представленим екологічними, кліматичними, ландшафтними, фіто ліку-вальними, бальнеологічними, історико-археологічними, культурними складовими, а також географічному положенню та розвиненій транспортній інфраструктурі, Автономна Республіка Крим є найрозвиненішим регіоном мережі туристично-рекреаційних підприємств країни.

Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану туристично-рекреаційних підприємств АР Крим та окреслення у зв'язку з цим перспектив їх розвитку.

Проблеми розвитку туристично-рекреаційної діяльності привертають увагу науковців вже багато десятиліть. Цим питанням займалися В.Д. Безносюк, М.І. Волошина, В.А. Квартальнова, В.Ф. Кифяк, О.Д. Король.

Автономна Республіка Крим є провідним санаторно-курортним регіоном України, тому більша частина гостей півострову відвідує його з метою медичної реабілітації, санаторного лікування, відновлювання здоров'я та профілактики захворювань [2, с. 43].

Аналіз діяльності туристично-рекреаційних підприємств автономії доцільно проводити за умови розмежування території півострову на райони: Південний, Південно-Східний, Західний, Центральний, Північно-Західний та Східний. Південний район представлений містами Ялта і Алушта, Південно-Східний містами Судак, Феодосія та с. Новий Світ. Західний район Криму розглянемо на прикладі санаторіїв таких міст, як Саки та Євпаторія. Центральну частину півострова представляє місто Бахчисарай, с. Стерегущє — Північно-Західний район півострова. Східний район представляє місто Керч.

Не дивлячись на те, що всі туристично-рекреаційні підприємства, які ми розглядаємо, розташовані в різних куточках півострова, кожне з них приваблює своєю унікальністю. ПрАТ "ПЛК "Донбас" розташований за 5 км від м. Ялта на 130 м над рівнем Чорного моря на території паркового мистецтва, у східній зоні Масандрівського парку [3]. У пансіонаті проводиться лікування і профілактика серцево-судинної і нервової системи, органів дихання не туберкульозного характеру, опорно-рухового апарату, та санація і протезування зубів. Пансіонат "Донбас" призначений для родинного відпочинку, оздоровлення, а також проведення семінарів, зустрічей та конференцій. ПрАТ "Санаторій "Київ" розташований в живописному місці під назвою "Професійний куточок" м. Алушта у 150 м від моря. Основним фактором зміцнення здоров'я є клімат, теплий влітку та м'який взимку. Спеціалізується санаторій на лікуванні захворювань органів кровообігу та дихання. ПрАТ "ТОК "СУДАК" розташований на території Парку — пам'ятника садово-паркового мистецтва на березі Чорного

Таблиця 1. Загальна характеристика туристично-рекреаційних підприємств

№ п/п	Підприємства	Основні види діяльності	Час роботи (місяців)	Чисельність працівників (осіб)
1	ПрАТ «Пансіонат з лікуванням «Донбас»	86.10 Діяльність лікарняних закладів	6	97
2	ПрАТ «Санаторій «Київ» Алушта	86.10 Діяльність лікарняних закладів 55.10 Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	12	115
3	ПрАТ «Турисько-оздоровчий комплекс «СУДАК»	86.10 Діяльність лікарняних закладів 86.21 Загальна медична практика 55.10 Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення	12	575
4	ПрАТ «Туристично-оздоровчий комплекс «Новий Світ»	55.23.0 Надання інших місць для тимчасового проживання, не віднесених до інших групувань 55.30.2 Діяльність кафе	6	55
5	ПрАТ «Санаторій «Восход»	85.11.3 Діяльність санаторно-курортних організацій	6	41
6	ПрАТ «Клінічний санаторій «Полтава – Крим»	85.11.3 Діяльність санаторно-курортних закладів 63.30.0 Послуги з організації подорожувань	12	404
7	ПрАТ «ВОЛНА»	85.11.3 Діяльність санаторно-курортних організацій 85.12.0 Медична практика	6	404
8	ПАТ «Санаторій для батьків з дітьми «Чорноморець»	85.11.3 Діяльність санаторно-курортних організацій 85.12.0 Медична практика	12	84
9	ПрАТ «Прибой»	55.23.0 Надання інших місць для тимчасового проживання, не віднесених до інших групувань 85.14.0 Інша діяльність у сфері охорони здоров'я людини	6	20
10	ПрАТ «Санаторій «Київ» Керч	55.23.2 Надання місця короткотермінового проживання в інших приміщеннях 85.14.1 Діяльність допоміжного медичного персоналу, що виконується не в лікарнях і не лікарями	12	117

Джерело: узагальнено автором на основі [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

моря. Море, сонце, повітря і краса — це чотири великих дива природи, які об'єднали свої цілющі сили для доброго відпочинку відвідувачів [5]. Санаторій надає послуги з лікування: периферичної нервової системи, неспецифічних захворювань органів дихання, опорно-рухового апарату, захворювань шкіри та захворювань шлунково-кишкового тракту. ПрАТ "ТОК "Новий Світ" розташований у селищі Новий Світ в 250 метрах від берега моря і з трьох боків оточений горами. Він потопає в тіні реліктового ялівцевого гаю, що в поєднанні з морським повітрям дає чудовий лікувальний ефект при захворюваннях верхніх дихальних шляхів. Пляжі в оточенні мальовничих скель створюють оригінальні умови для комфортного відпочинку [10]. ПрАТ "Санаторій "Восход" знаходиться у центрі міста-курорту Феодосії, в 50 метрах від моря. Санаторій орієнтується на лікуванні захворювань органів травлення та неврозів [6]. ПрАТ "Клінічний санаторій "Полтава — Крим" розташований у сакському регіоні, який поєднує у собі жар степу і прохолоду моря, а також незрівнянну суміш ароматів квітів, трав і солоного вітру. Санаторій спеціалізується на лікуванні захворювань: опорно-рухового апарату, запальних захворювань сечостатевої системи у чоловіків і жінок, периферійної нервової системи, безпліддя і сексуальних розладів у чоловіків і жінок, шкіри, шлунково-кишкового тракту [7]. ПрАТ "ВОЛНА" розташований в одному із самих тихих і красивих куточків курортної зони м. Євпаторія, поблизу відомого цілющо-

го озера Мойнаки і Мойнакського парку [11]. Санаторій спеціалізується на захворюваннях системи кровообігу, органів руху, нервової системи, органів дихання не туберкульозного характеру, верхніх дихальних шляхів та гінекологічних захворюваннях. ПАТ "Санаторій для батьків з дітьми "Чорноморець" розташований в с. Піщане Бахчисарайського району, в 700 м від берега моря. Клімат сухий. Лісопаркова територія санаторію займає площу 15 га. Профіль лікування — опорно-руховий апарат, органи дихання, нервова периферична система [8].

ПрАТ "Прибой" розташовано (65 км на захід від Євпаторії) в зоні природного заповідника Бакальська коса. Клімат теплий і м'який. Територія бази займає 6 га паркової зони. ПрАТ "Санаторій "Київ" Керч розташований на самому березі моря і займає територію площею 6,0 га. Профіль лікування — захворювання верхніх дихальних шляхів, опорно-рухового апарату, нервових і психічних розладів [12] (табл. 1).

Як бачимо, половина підприємств працює 6 місяців, інша — 12. Найбільшим за чисельністю працюючих є ПрАТ "Турисько-оздоровчий комплекс "СУДАК" — 575 працівників, на другому місці — ПрАТ "Клінічний санаторій "Полтава Крим" та ПрАТ "Волна" по 404 працівника.

Аналіз фінансових результатів діяльності аналізованих туристично-рекреаційних підприємств наведений у табл. 2.

Саме аналіз фінансових результатів діяльності підприємств є одним із найважливіших, оскільки розк-

Таблиця 2. Аналіз фінансових результатів аналізованих туристично-рекреаційних підприємств 2008–2012 рр., тис. грн.

№ п/п	Підприємство	Роки	Показники		
			Чистий дохід (виручка)	Загальні витрати	Чистий прибуток (збиток)
1	ПрАТ «Пансіонат з лікуванням «Донбас»	2008	10496	10678	81
		2009	6213	8343	-1590
		2010	6656	9488	-2105
		2011	4349	9628	-4012
		2012	4364	10088	-2020
2	ПрАТ «Санаторій «Київ» Алушта	2008	19471	17137	-10791
		2009	20365	15750	-522
		2010	21847	15879	1764
		2011	13838	10228	987
		2012	24468	17622	3638
3	ПрАТ «Турисько-оздоровчий комплекс «СУДАК»	2008	38027	31352	1154
		2009	48173	34248	10641
		2010	48034	36953	4188
		2011	53931	43069	3877
		2012	57676	46137	3436
4	ПрАТ «Туристично-оздоровчий комплекс «Новий Світ»	2008	4205	6667	246
		2009	4303	9134	200
		2010	4831	8804	-646
		2011	4860	5758	-553
		2012	5072,8	5035,8	37,7
5	ПрАТ «Санаторій «Восход»	2008	2100	3711	-415
		2009	548	1200	-651
		2010	1077	2349	-337
		2011	643,2	3099,4	-1182
		2012	251,8	952	-3748,8
6	ПрАТ «Клінічний санаторій «Полтава – Крим»	2008	42365	35490	3190
		2009	51474	52199	-1831
		2010	52887	50476	40
		2011	53628	48617	3737
		2012	68212	61391	1513
7	ПрАТ «ВОЛНА»	2008	15731	20281	-5094
		2009	24327	27208	-4237
		2010	28353	29708	-10098
		2011	26298	31781	-4727
		2012	21084	21534	1611
8	ПАТ «Санаторій для батьків з дітьми «Чорноморець»	2008	10328,9	18977,9	-154
		2009	11500,9	11556,1	-80,6
		2010	12308	14825	95
		2011	15915,5	16077,1	-119,9
		2012	23112	28996	-1959
9	ПрАТ «Прибой»	2008	1253,7	1428,3	-132,3
		2009	901,8	846,2	-17,4
		2010	802	830	-28
		2011	931,3	906,5	-79,4
		2012	956,7	986	48,4
10	ПрАТ «Санаторій «Київ» Керч	2008	2143	6146	-3669
		2009	481	8351	-6542
		2010	2289	9134	-6366
		2011	2949	19907	-6147
		2012	6332	15003	-7713

Джерело: узагальнено автором на основі [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

риває економічну доцільність та результативність їх діяльності.

Аналіз фінансових результатів діяльності туристично-рекреаційних підприємств показує, що у 2008 році лише чотири підприємства отримали прибутки, у 2009 році — два, у 2010 році — чотири, у 2011 році — 3, у 2012 році — 6 підприємств. Такі підприємства, як ПрАТ "Санаторій "Восход", ПрАТ "Санаторій "Київ" протягом усього аналізованого періоду працювали зі збитками. Дослідження причин невтішного фінансового стану більшості туристично-рекреаційних підприємств полягають у наступному:

— на діяльність туристично-рекреаційних підприємств впливає загальний стан економіки, політична нестабільність у державі, недосконалість законодавчої бази;

— фінансовий стан кожного з аналізованих підприємств в значній мірі залежить від мікрофакторів, важливими з яких є виважений менеджмент та ефективність використання потенціалу, а також державної політики сприяння розвитку вітчизняної курортної бази;

— процес реалізації туристично-рекреаційних послуг населенню є недосконалим та потребує уваги з боку держави та зацікавлених осіб;

— у своїй діяльності аналізовані підприємства постійно відчують зміни податкового законодавства (податок на землю, податок на нерухомість, рекреаційний збір);

— важливою проблемою оздоровниць є підвищення тарифів на транспортні послуги (залізничний транспорт, авіацію та автобусні перевезення), а також введення ПДВ на путівки, які реалізуються за межами України;

— проблема переманювання, "старіння" і великої текучості кадрів не дозволяють досягнути високої культури обслуговування та сформувати традиції;

— застаріле обладнання, приміщення які вже давно потребують ремонту — це ще одна з проблем туристично-рекреаційних підприємств;

— зниження платоспроможного попиту населення та скорочення терміну відпочинку через постійне зростання цін на послуги, енергоносії, запасні частини та інші матеріали [1].

Викладені проблеми свідчать про високий рівень залежності туристично-рекреаційних підприємств від законодавчих та економічних обмежень.

Для вирішення проблем та розвитку туристично-рекреаційних підприємств АР Криму необхідна реалізація завдань економічного, політичного, екологічного і соціального характеру.

До економічних задач необхідно віднести:

— забезпечення участі Криму як одного з найбільших центрів України в системі міжрайонного та міжнародного поділу праці;

— збільшення ролі рекреаційного комплексу у розвитку господарства Криму і розвиток пов'язаних з рекреаційною діяльністю галузей на основі оптимізації внутрішньогалузевих пропорцій і зміни режиму функціонування рекреаційного комплексу;

— збільшення надходжень до бюджету від туристично-рекреаційних підприємств;

— підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційних підприємств, а також економічної ефективності їх діяльності;

— підвищення ефективності використання природних, виробничих ресурсів (водних і земельних ресурсів, електроенергії).

Політичні задачі розвитку туристично-рекреаційних підприємств включають:

- сприяння більш ефективному входженню України до європейської спільноти і розвитку міжнародних відносин;

- участь Автономної Республіки Крим у створенні позитивного іміджу України на міжнародній арені;

- посилення ролі Криму в розвитку туризму в Чорноморському регіоні.

До екологічних задач необхідно віднести:

- підвищення ефективності використання, відтворення та охорони наявних у регіоні рекреаційних та природних лікувальних ресурсів як важливої складової природно-ресурсного потенціалу автономії;

- зниження антропогенного впливу підприємств регіону на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів і здоров'я населення Криму;

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської та іншої діяльності в регіоні;

Соціальні задачі розвитку туристично-рекреаційних підприємств включають наступні пункти:

- створення умов для соціальної стабільності в регіоні;

- створення умов для розвитку лікувальної, реабілітаційної, профілактичної та оздоровчої медицини;

- забезпечення державної підтримки та створення умов для відновлення здоров'я та відпочинку населення на основі подальшого розвитку форм і методів туристично-рекреаційного лікування, профілактики, реабілітації, оздоровлення;

- підвищення якості обслуговування рекреантів і розвиток сфери послуг у регіонах;

- збереження об'єктів культурної спадщини як найважливішого рекреаційного ресурсу;

- підвищення зайнятості населення автономії;

- підвищення культурно-духовного рівня населення та гостей Криму на основі розвитку культурно-пізнавального туризму.

Таким чином, основною метою розробки комплексу напрямів розвитку туристично-рекреаційних підприємств є формування конкурентоспроможних підприємств як на національному, так і на світовому рівнях пропозиції туристичного продукту і рекреаційних послуг на основі ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу Автономної Республіки Крим та України в цілому.

Література:

1. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>

2. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в АР Крим у 2010—2011 рр.: стат. зб. / ред. О.Н. Полонської. — Сімферополь: Держкомстат України Головне управління статистики в АР Криму, 2011. — 152 с.

3. Офіційний сайт ПрАТ "Пансіонату з лікування "Донбас" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.yaltadonbass.com.ua/>

4. Офіційний сайт ПрАТ "Санаторія "Київ" Алушта [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kiev-alushta.com/medical>

5. Офіційний сайт ПрАТ "ТОК "СУДАК" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tok-sudak.crimea.com/>

6. Офіційний сайт ПрАТ "Санаторія "Восход" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://voshod-san.com.ua/>

7. Офіційний сайт ПрАТ "Клінічного санаторія "Полтава — Крим" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.poltava.crimea.ua/>

8. Офіційний сайт ПАТ "Санаторія для батьків з дітьми "Чорноморець" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://chernomorets.com.ua/>

9. Офіційний сайт ПрАТ "Прибой" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://priboy-baza.at.ua/>

10. Офіційний сайт ПрАТ "ТОК "Новий Світ" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tok-noviysvet.com.ua/>

11. Офіційний сайт ПрАТ "ВОЛНА" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tavriya-zao-volna.com/>

12. Офіційний сайт ПрАТ "Санаторія "Київ" Керч [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kiev.crimea.ua/ru/o-nas.html>

References:

1. Agency to develop infrastructure stock market Ukraine (2013), [Online], available at: <http://smida.gov.ua/> (Accessed 8 Oct 2013)

2. Polonska, O.N. (2011), "Spa treatment, organized recreation and tourism in Crimea in 2010-2011", Simferopol: Derzhkomstat Ukrainy Holovne upravlinnia statystyky v AR Krymu, vol. 2011, pp. 152.

3. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "Pansionatu z likuvannia "Donbas"", [Online], available at: <http://www.yaltadonbass.com.ua/> (Accessed 8 Oct 2013)

4. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "Sanatoriia "Kyiev" Alushta", [Online], available at: <http://www.kiev-alushta.com/medical> (Accessed 8 Oct 2013)

5. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "ТОК "СУДАК", [Online], available at: <http://www.toksudak.crimea.com/> (Accessed 8 Oct 2013)

6. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "Sanatoryia "Voskhod" [Online], available at: <http://voshod-san.com.ua/> (Accessed 8 Oct 2013)

7. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "Klinichnoho sanatoriia "Poltava — Krym"", [Online], available at: <http://www.poltava.crimea.ua/> (Accessed 8 Oct 2013)

8. Ofitsijnyj sayt PAT (2013), "Sanatoriia dlia bat'kiv z dit'my "Chornomorets", [Online], available at: <http://chernomorets.com.ua/> (Accessed 8 Oct 2013)

9. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "Pryboj", [Online], available at: <http://priboy-baza.at.ua/> (Accessed 8 Oct 2013)

10. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "ТОК "Novyj Svit"", [Online], available at: <http://tok-noviysvet.com.ua/> (Accessed 8 Oct 2013)

11. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "VOLNA", [Online], available at: <http://tavriya-zao-volna.com/> (Accessed 8 Oct 2013)

12. Ofitsijnyj sayt PrAT (2013), "Sanatoriia "Kyiv" Kerch", [Online], available at: <http://kiev.crimea.ua/ru/o-nas.html> (Accessed 8 Oct 2013)

Стаття надійшла до редакції 10.10.2013 р.